

Hindistandaky teýmiriler: Babyrlylar

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Hindistandaky teýmiriler: Babyrlylar BÂBÜRLÜLER:
“HİNDİSTAN’DAKİ TEMÜRLÜLER”

Hindistan’da ilk büyük siyasi deňişiklikleri, Bâbürlüler yaptılar. Önceleri Hindistan’da, Fergana’da saltanat süren Babur, daha sonra Mâvera ün-Nehr’de hakimiyeti kaybederek, kazaklık durumuna düşünce Afganistan’a geçti. Burası Temürleng’in oğlu Emirzade Cihangir’in Pir Muhammed’e armağan ettiği bölge idi. Hindistan işleri genelde buradan idare edilmişti. Babur da, talihi yardımı ile atalarının ülkesine gelmiş ve Kâbil’i merkez edinerek buruda oturmaya başlamıştır. 1526 yılından itibaren de Hindistan’da yaşamış ve Padişah-ı Hind olarak da tarih edebiyatına geçmiştir. Devletin kuruluşu 1526, yıkılışı ise 1858’dir. Bu tarihten sonra da Hindistan da fiili İngiliz hakimiyeti gözlenmektedir. Babur, Padişah unvanını alan ilk hükümdardır. Onunla başlayan bu unvan yıkılışa kadar devam etmiştir. Kâbil, Delhi, Agra, Lahor, Fetihbur Sikri’yi başkent olarak kullanmışlardır. 1526 ile 1858 yıllarında saltanat süren padişahlar şunlardır:

- Zâhir ed-din Muhammed Babur 1526-1530
- Nâsır ed-din Humâyun 1530-1540
(Onbeş yıllık Sûri Sultanları Dönemi)
- Humâyun 1555-1556
- Celâl ed Din Ekber 1556-1605
- Şihâb ed Din Cihângir 1605-1627
- Dâver Bahş 1627-1628
- Şihâb ed-Din I. Cihân Şâh 1628-1657
- Murat Bahş (Gucerat’da) 1657-1657
- Şah Şuca (Bengale’de) 1657-1660
- Muhy ed-Din Evrengzib Âlemgir 1658-1707

- A'zâm Şâh 1707-1707
- Kâm Bahş (Dekken'de) 1707-1707
- Şâh Alem I. Bahadır Şâh 1707-1712
- Azim eş-Şen 1712-1712
- Mu'izz ed-Din Cihândar 1712-1713
- Ferruhsiyer 1713-1719
- Şems ed-Din Refi ed-Derecât 1719-1719
- Refi ed-Devle II. Cihân Şâh 1719-1719
- Nikû Siyer 1719-1719
- Nâsır ed-Din Muhammed 1719-1748
- Ahmed Şâh Bahadur 1748-1754
- Aziz Şâh 1754-1754
- Cihân Şâh 1760-1760
- Celâl ed-Din Ali Cevher II. Şah Alem 1760-1788
- Bidar Baht 1788-1788
- Şah Âlem (İkinci defa) 1788-1806
- Mu'in ed-Din II. Ekber 1806-1837
- Sirac ed-Din II. Bahdur Şâh 1837-1858

■ Hanedan ve Devlet:

XIII. yy'da, Moğollar Asya'nın siyasi görünüşünü tamamen değiştirdiler. Türk kabileleri Moğolların önünden Hindistan ve Anadolu'ya çekildiler. Afganistan, Hindistan'a göç eden kabilelerle doldu taşıdı.

Cengiz'in Türkistan ve Maverâünnehir ve Afganistan'daki halefi Çağataylılardı. Tarmaşirin, Hindistan akınında bulunmuş ve Delhi'ye kadar ilerlemişti. Onun bu yörelerdeki hatıralarını her zaman nazarı dikkate alan Temür, 1398'de bozulan sukûneti iade için Hindistan'da bulunmuştu.

Temür ile Babur aynı soydan geliyorlardı.

Nizâm ed-Din Sâmi ve Şeref ed-Din Yezdi gibi çağdaş tarihçiler, zafernâmelerinde Temür ve ailesi hakkında Cengiz Han'a ulaşan bir soy kütüğünü belirtmektedirler. Ayrıca, bu hükümdarı, Emir, Sahibkiran, Kişvergüşây-ı Cihan, Emir Timur

Güregen, diye de anmışlardır. A.A.Semenov, Gûr-i Mir'deki yazıtta, küregen ifadesinin geçtiğine temasla, Temur'un tam soy kütüğünün burada yer aldığına dikkat çekmektedir. "Temür b. Emir Taragay b. Emir Bargul b. Emir Aylangir b. Emir İcil b. Emir Karaçar Noyan b. Emir Sugucincin b. Emir İrdamcı Barulas b. Kaçulay b. Emir Tumanay Han... Cengiz Han ile akrabalık, burada küregenlik yolu ile başlamaktadır: Emir Kaçulay ve Törün Emir İrdamcı Barulas (Barlas) ". Barlas tanınmış ve hânedan ile akrabalık tesis etmiş bir kabile idi. Damatlık yani küregenlik yolu ile görüldüğü gibi soy kütüğü Emir Temür e kadar inmektedir. Z.V.Togan'a göre, "1370-1506 seneleri arasında Mâverâ ün-Nehr, hatta bazen tek mil Çağatay Ulusu, Çağatay Hanlarının idaresinden çıkarak Barlas Ekiri Temür Bek ve oğulları idaresinde idi."

Nizam ed-Din Şâmi de Barlaslardan bahsetmekte "Bunların ileri geleni, Barlas kavminden olan Karaçar' dı. Bu, Sahibkiran'ın büyük atasıdır. Çağatay'ın kutlu neslini İran ve Turan'ın hatta yeryüzünün meskun yerlerinde devlet sahibi yaptı. Nüfuzunu yaydı ve yerleştirdi." Barlasların bilindiği gibi Türk kolu ile onun ve Temür'un yükselişini sağlamışlardır. Temür bu aileden gelmekle ve küregen olmakla her zaman iftihar etmiştir.

Cihân fatihi olarak 1406'da hayata veda edip onun halefleri Şahruh, Uluğ Bey, Abdullatif, Abdullah, Ebu Sa'id ve Hüseyin Baykaradır.

Her zaman böylesine büyük bir devlet adamının neslinden gelmekle iftihar etmiş olan Babur ile Temür arasındaki aile bağı da şöyledir. Ömer Şeyh b. Ebu Said b. Mehmed b. Miranşâh b. Temür. Babur'un babası, Kutluğ Nigar Han ile evli olan Ömer Şeyh Mirza'dır. Onun zamanında Çağatay Han'ın yurdunda hakim Yunus Han idi ve Moğol ulusunun önde gelen liderlerindendi.

Babur, 1526'da, Hindistan tahtında hükümdardır. Ancak kurulan devletin adı belli değildir. Para ve yazıtlarda da açıklayıcı bilgilere rastlanmamaktadır.

Bazı tarihçiler "Devlet-i Küregâniye", "Devlet-i Âliye-i

Küregâniye" şeklini benimsemiştir. Fakat ne Babur ne de Humâyünden başlamak üzere haleflerinde "Küreganiyelik" yoktu. Yusuf Hikmet Bayur, Küregen hanedanı adını Gürkanlı diye okumuş ve Hindistan tarihi araştırmasında hanedan için kullanmıştır.

Daha çok tarihçilik yönü ile tanınan Haydar Mirza Düğlhat Babur'un yakın akrabasıdır. O ise Bâbürlüleri "Çağatai/Çağataylı" diye yazmaktadır. Osmanlı denizcilerinden Seydi Ali Reis de Humâyun zamanında Hindistan'da bulunmuş ve onun misafiri olarak büyük saygı görmüştü. "Padişah-ı Hindistan" veya çoğu zaman Humâyun Padişah şeklini kullanmıştır.

Hindistan, arz ettiği ticari önem nedeniyle, Avrupalılarında ilgi alanı içine girdi. Birçok gezgin ve misyoner Hindistan'a gitmişler ve Bâbürlüleri tanımışlardır. F-Bernier, Guerreiro, Manucci, T. Roe ve Thevenot'daki devlet adı farklıdır. Onlar da "Mogor", "Mughal", "Magni Mogolis"dir.

F. Köprülü tercüme yolu ile Büyük Moğollar, Timurlular, Bâbürlüler, Türk-Moğol İmparatorluğu'nu kabul etmiştir. İslam Ansiklopedisi'nde de "Hind-Türk İmparatorluğu" adı altında Bâbürlüler hanedanı ve devletinden bahsedilmiştir.

Z.V.Togan ise Babur-Temür-Cengiz Han akrabalığını "gürkan: Künegen" yolu ile meydana geldiğini yazmaktadır. Hindistan'da 1964'deki gezisinde, kaynak eserleri yakından gören Z.V. Togan, bazı yerlerde "Tarih-i Hânedan-ı Teymuriyye" kullanılışını tespit etmiştir.

Zamanımızda ise Hindistan ve Pakistan'da yazılan eserlerde Büyük Moğollar, Muğal, daha çok hükümdar isimleri ile Bâbürlü, Humâyun Padişah, Ekber Padişah, bazen de Evrengzib gibi sadece taşıdığı ad tercih edilmiştir. Şu anda da yaygın kullanım "Bâbürlüler"dir.

■ Kuruluş (1526)

Babur, 14 Şubat 1483'de Türkistan'da Fergana'daki, Endican'da, Çihar Bağ'da dünyaya gelmiştir. Babası Ömer Şeyh Mirza'dır. Onun hakimiyet alanı Endican, Uş, Merginan, Esfera, Hocend,

Ahsi, Kâsân'dan meydana gelen Fergana idi. Annesi ise Moğolların bu sıradaki reisi olan Yunus Han'ın kızı Kutluğ Nigar Hanımdı. Dayıları ise Mahmud ve Ahmed Sultanlardı. Anne ve oğul beraberliği ilk zamanlarda çetin şartlarda geçmiştir. Babası bir kazada öldükten sonra, 1504 yılına kadar Fergana ve Semerkand'daki hakimiyetini korumak için çalıştı. Yakınları ve annesi kendisine önemli şekilde yardımcı oldular. Bu arada Şeybani Han'a karşı yaptığı Seri Pul Savaşı'nı kaybedince, Afganistan tarafına yönelmiştir. Kâbil'i ele geçirdi. Ele geçirdiği toprakları adamları arasında taksim etti. Bir yıl sonra da Hindistan gazasına çıktı. Yöre kabileleri tedip hareketleri sonunda Sind nehri'nin sahillerine kadar ilerledi. Ancak Horasan'daki Özbek çekilişi nedeniyle geri döndü. Horasan üzerine yürüdüğü sırada Kâbil'de kendi aleyhinde ayaklanma meydana geldi. Kâbil'e geri gelen Hükümdar, devletini Afgan v.s. kabileler üzerinde hakim kıldı. 1506'da, eski unvanını terk ile kendisine padişâh denilmesini istedi. 1511'de Mâvera ün-Nehr'e gitti. Bir müddet sonra kendilerini toplayan Özbekler, Babur'u Gacdavan'da mağlup ettiler. Diğer taraftan Şah İsmail gibi bir dostunun Çaldıran'da Osmanlılara yenilmesi üzerine, Özbek baskısı gittikçe arttı. Mecburen 1514 yılında Kâbil'e döndü. Bütün dikkatini Hind seferlerine çevirdi. Lâhor üzerine yürüme kararı aldı. Fakat, Argunşâhlardan Şücâ'nın çıkardığı karışıklıkları önlemek için bu defa onun üzerine yürüdü. 1528 yılında Kandahar, Babur topraklarına katıldı. 1524'te tekrar Lodi meselesiyle ilgilendi. Zira bazı Afgan reisleri İbrahim ile bozuşmuşlar ve kırılan gururlarının tamiri için Babur'dan yardım istemişlerdir. Babur, Sind nehrini bir kere daha geçerek, Lodi kuvvetlerin mağlup etti.

Bahar Han firar ile efendisine güçlkle sığınabildi. Bu sırada Afgan kabilelerinin büyük desteğini alan Babur, 1526 yılında kalabalık bir ordu ile Hindistan'a girdi. 1526 yılında Lodi kuvvetleriyle, Panipat denilen yerde meydan muharebesi yaptılar. Babur kuvvetlerinin azlığına karşı, İbrahim Han'a karşı bir zafer kazandı. Baburnâme'de, bu savaşa dair şunlar yazmaktadır:

" O yurttan kalkıp, Şahabad'a geldik. Dil yakalamak için, Sultan İbrahim'in ordugâhına adam gönderip, birkaç gün burada kaldı. Rahmet Piyade, fetihnameler ile, Kâbil'e gönderildi. Bu yurttan iken, pazartesi günü, güneş Hamel burcuna döndü. İbrahim'in ordusunu gelmekte olduğuna dair arka arkaya haberler gelmeye başladı. Biz de Sersâve karşısına gelip indik. Fena bir yer değildi. Terdi Bey Haksar tarif etti. Ben senin olsun dedim. Bu münasebetle Sersâve, Terdi Bey'e verildi.

İbrahim üzerine yürümek için, pazar günü, Cemaziyel âhir ayının sekizinde, Çin-Timur Sultan, Mehdi Hoca, Muhammed Sultan, Mirza ile Âdil Sultan'ı ve Sultan Cüneyd, Şah Mir Hüseyin ve Kutluk- Kadem'den ibaret bütün sol kol adamlarını merkezden Yunus Ali, Abdullah, Ahmedî ve Kette Beyleri ılgara ayırdık.

Öyle üstü buradan suyu geçip, ikindi ile akşam arasında, o taraftan harekete geçtiler. Biben, bu ılgar bahanesiyle suyu geçip, kaçtı. Bunlar farz vaktinde düşmanın üzerine yetişirler; onlar da biraz kendilerini tanzim edip, karşı çıkar gibi görünürler; fakat bizim adamların yetişmesiyle, hemen kaçarlar. Onları, İbrahim'in ordugâhının karşısına kadar, vura vura takip ederler. Davut Han'ın büyük kardeşi ve serdarlarından biri olan Heytem Han'ı ele geçirip, yetmiş seksen esir ve altı-yedi fil ile birlikte gelip gördüler. İbret için esirlerin ekserisi kılıçtan geçirildi.

Oradan kalkılıp, sağ ve sol kollar ile merkez safları tanzim edilerek teftiş edildi. Asker tahmin ettiğimiz kadar çıkmadı. Burada bütün askerin kendi vaziyetlerine göre, arabalar getirmeleri emredildi. Yediyüz araba oldu. Üstad Ali-Kulı'ya, Rum usulüne göre arabaların arasındaki zincirler yerine öküz derisinden halatlar büküp, arabaları birbirine bağlaması emredildi. Her iki araba arasında altı-yedi çit (tura) olacak; tüfeken dazlar bu araba ve çitlerin arkasında durup, tüfenk atacaklardı. Bu hazırlığı tamamlamak için, burada beş-altı gün kaldık. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra, bütün beyler ve söz anlar iyi yiğitleri de davet ederek, umumi bir istişare yapıldı ve şuna karar verildi: Panipet bir şehirdir, mahalle

ve evleri çoktur ve her tarafı mahalle ve evlerdir. Etrafını araba ve çitlerle çevirip, tüfenkendaz ve yayaları arabalarla çitlerin arkasına koymak lazımdır. Bu kararla kalkıp arada bir defa konakladıktan sonra, perşembe günü, Cemaziyelahir ayının sonuncu günü, Panipet'e geldik. Sağ tarafımızda şehir ve mahalleler, önümüzde tertip edilen çitler, sol tarafta ve bazı yerlerde hendek ve ağaç manialar vardı. Her ok atımı mesafede yüz-yüzelli kadar atlının çıkabileceği yerler bırakıldı.

Askerin bir kısmı epey bir tereddüt ve korkuda idi. Fakat tereddüt ve korku yersizdi. Çünkü Tanrı'nın ezelde takdir ettiğinden başka olamazdı. Fakat onları da ayıplamak olmaz; onlar da haklıydı. Çünkü vatandan iki-üç ay kadar yol yürünerek gelinmişti ve işleri de garip bir Kavim ile idi. Ne biz onların dilini biliyorduk, ne de onlar bizim dilimizi biliyorlardı.

Düşmanın mevcut askerini bir lek tahmin ederler ve kendisinin ve emirlerinin bine yakın fili olduğunu söylerlerdi. Babasından kalan hazine de nakden elinde idi. Hindistan'da bir âdet vardır, böyle bir iş olduğu zaman, ak-akçe verip, mühlet ile asker tutarlar ve bunlara bidhindi derler. Eğer isterse, bir lek, hatta iki lek de adam tutabilirdi. Yüce Tanrı rast getirdi; ne yiğidini memnun edebildi, ne de hazinesini taksim edebildi. Yiğidini nasıl memnun edebilir; çok hasis idi ve kendisi servet toplamağa çok haris olan tecrübesiz bir yiğitti. Gelişi, duruşu, yürüyüşü ve muharebesi ihmalkar ve gayesiz idi.

Panipet'te askerin etraf ve civarı araba, ağaç, mania ve hendeklerle tertip ve tahkim edildiği vakit, derviş Muhammed Sarban:-"Bu kadar ihtiyat tedbirleri alındı; onun üzerimize gelmesine imkân yoktur"-diye arz etti. Ben:-" Sen bunları Özbek Han ve sultanları ile mi mukayese ediyorsun. 0 sene Semerkant'tan çıkıp, Hisar'a geldiğimiz zaman, Özbeğin bütün han ve sultanları toplanarak, birlikte bizim üzerimize gelmek niyetiyle Derbend'den geçtiler. Biz bütün sipahi ve Moğulun aile ve mallarını mahallelere sokup, mahalleleri siperler ile tahkim ettik. 0 han ve sultanlar yürüyüş ve muharebenin hesap ve usulünü bildikleri için, bizim ölü ve dirimizi hisarda

görerek, hisarı tahkim ettiğimizi anlayınca, hisar üzerine yürümenin yolunu bulamadan, ta Çağanyan civarında Nevendak'ten geri döndüler. Sen bunları onlara benzetme; iş hesabını ve yürüyüş usulünü nereden bilecekler"-dedim. Tanrı rastgetirdi ve tam benim dediğim gibi oldu.

Yedi-sekiz gündür, Panipet'te bulunuyorduk. Adamlarımız, küçük kıt'alar halinde, ordugâhına kadar gidip, kalabalık adamlarına ok atıyorlar ve baş kesip getiriyorlardı. Onlar hiçbir harekette bulunmazlardı. Nihayet bazı bize sadık olan Hindistan beylerinin fikrine göre hareket edip, Mehdi hoca, Muhammet Sultan Mirza, Âdil Sultan, Hüsrev, Şahmir Hüseyin, Sultan Cüneyd Barlas, Abdülaziz Mirahur, Muhammed Ali Cenk, Kutluk-Kadem, Veli Hazin, Muhib Ali Halife, Muhammed Bahşı, Canbey ve Kara-Kuzı kumandasında, dört-beş bin adamı gece baskınına gönderdik. Bunlar geceleyin irtibat temin edemeyerek, dağınık bir halde giderler. Bir iş yapamadılar. Tan ağarıp aydınlık oluncaya kadar, düşman ordugâhının yakınında kaldılar. Düşman kıt'aları nekkareler çalıp, filleriyle birlikte nizama girmiş bir halde, karşı çıktılar. Vakıa bir iş yapamadılar; fakat öyle kalabalık insanla çarpışarak, bir zayiata uğramadan, sağ ve salim çıktılar. Muhammed Ali Cenk-Cenk'in ayağına bir ok isabet etti; vakıa tehlikeli değildi, fakat muharebe günü işe yaramadı.

Bu haberi alınca, Humâyun'u askeri ile, bir-bir buçuk küruh kadar onların karşısına gönderip, kendim de kalan askerle beraber, nizama girmiş halde çıktım. Gece baskınına gidenler, Humâyun'a gelip katıldılar. Düşman fazla ilerlemedi ve biz de yerimize döndük. O gece ordugâhta yersiz bir karışıklık çıktı. Bir geriye yakın, harp narası ve gürültü devam etti. Böyle gürültülere alışık olmayan asker çok tereddüt ve korku geçirdi. Bir müddet sonra, gürültü yatıştı.

Cuma günü, Recep ayının sekizinde farz vaktinde öncüden düşmanın saf halinde ilerlemekte olduğu haberi geldi. Biz de zırh kuşanıp, silahlanarak, atlara bindik. Sağ kol alayında-Humâyun, Hoca Kelan, Sultan Muhammed Dulday, Hindu Bey, Veli Hazin, Pir-Kulı Sistani; sol kol alayında- Muhammed Sultan Mirza, Mehdi Hoca, Âdil Sultan, Şahmir Hüseyin, Sultan Cüneyd

Barlas, Kutluk- Kadem, Canbey, Muhammed Bahşı ve Şah Hüseyin Yaregi Moğıl Gançı; merkezin sağ kolunda-Çın- Timur Sultan, Süleyman Mirza, Muhammedî Kökel Taş, Şah Mansur Barlas, Yunus Ali, Derviş Muhammed Sarban ve Abdullah Kitabdar; merkezin sol kolunda-Halife, Hoca Mirmiran, Ahmedî Pervançı, Terdi Bey, Koç Bey, Muhib Ali Halife ve Mirza Bey Tarhan; öncü kolunda-Hüsrev Kökel Taş ve Muhammed Ali Cenk-Cenk bulunuyordu. Abdülaziz Mirahur'u ihtiyat kısmına tayin etmiştik. Sağ kol alayının bir ucunda-Veli Kızıl ve moğolları ile birlikte, Melik Kasım Baba Kaşka-; sol kol alayının bir ucunda da-Kara-Kuzı, Ebül Muhammed Neyzebâz, Şeyh Ali Şeyh, Cemâl Barın, Mehdi, Tengri-Kulı Pışkı Moğulı pusu için ayırdık. Bu pusuda kıt'a, düşman yaklaşıncı, sağ ve sol koldan, düşmanın arkasını çevireceklerdi.

Düşmanın karartısı görüldüğü zaman, o daha ziyâde, sağ kol alayı tarafına teveccüh etmişti. Onun için, ihtiyata tâyin edilmiş olan Abdülaziz, sağ kol alayına yardıma gönderildi. Sultan İbrahim'in karartısı uzaktan görüldüğü andan beri, hiçbir yerde tevakkuf etmeden, süratle gelmekteydi. Biraz ilerleyince, bizim karartımız da onlara göründü. Bu tertip ve safları görünce, sıkışık bir vaziyette:- "Duralım mı, durmayalım mı; yürüyelim mi, yürümeyelim mi"-der gibi, ne durabildi ve ne de eskisi gibi, durmadan yürüyebildi. Pusuya konulanların, sağ ve sol koldan düşmanın arkasına geçip, okla muharebeye meşgûl olmaları, sağ ve sol kol alaylarının da, yürüyerek, düşmana hücum etmeleri emredildi.

Pusudakiler düşmanın arkasına geçip, ok atmağa başladılar. Sol kol alayından Mehdi Hoca daha evvel hücum etti. Mehdi Hoca'nın karşısına bir takım bir fil ile geldi. Bunlar da o takımı ok yağmuru altında bırakarak geri döndürdüler. Sol kol alayına merkezden Ahmedî Penvânçı, Terdi Bey, Koç Bey ve Muhip Ali Halife yardımcı gönderildiler. Sağ kol alayı da harbe girdi. Muhammedî Kökel Taş, Şah Mahsur Barlas, Yunus Ali ve Abdullah'ın merkezin önünden, karşıdan yürüyüp, harekete geçmeleri emredildi. Üstâd Ali-Kulı da merkezin önünden, birkaç defa frengi topu ile iyi gülle attı. Mustafa Topçu da merkezin sol kolundan, araba üzerindeki darbzen topları ile

iyi gülle attı. Sağ ve sol kol alayları, merkez ve pusudakiler düşmanın etrafını çevirip, ok yağmuruna tutarak, şiddetli muharebe ettiler. Düşman bizim sağ ve sol kol alaylarımız tarafına, bir iki defa, kısa-kısa hücumlar yaptı. Bizim adamlarımız ok yağmuru ile onları tekrar merkezlerine soktular. Düşmanın sağ ve sol kol alayları hepsi bir yerde toplanarak, öyle bir şekilde tıkandılar ki, ne ileri gelebildiler ve ne de kaçmak için yol bulabildiler. Muharebe başladığı zaman, güneş bir mızrak boyu kadar yükselmişti; öğleye kadar şiddetli muharebe devam etti. Öğleyin düşmanlar kahr ve mağlb edildiler ve dostlar da sevindiler.

Yüce Tanrı, kendi fazıl ve keremiyle, bu kadar zor bir işi kolaylaştırdı. Kalabalık olan bir orduyu yarım günde yer ile bir etti. Beş-altı bin adam, İbrahim'in tam yakınında bir yerde vurulmuştu. Bu muharebede bütün cephede ölenlerin sayısını onbeş-onaltı bin kadar tahmin ediyorduk. Sonra, Agra'ya geldiğimiz zaman, Hindistan halkının söylediklerinden, bu muharebe meydanında kırk-elli bin adamın ölmüş olduğu anlaşıldı.

Düşman mağlup edildikten sonra, vura-vura takip edildi. Karşıdan ele geçirilen emir ve beyleri getirmeye başladılar. Filciler sr-sr filleri getirip, hediye ettiler. Düşmanı tkip edip, hassa alayından, Kısımtay Mirza, Baba ehre ve Bke kumandasında olanları, İbrahim'i çıkmış zannederek, O, Agra'ya varmadan süratle yürüyüp, ele geçirmeleri için, takipçiyi tâyin ettik.

İbrahim'in ordugâhının içerisinden geçerek, otağ ve çadırlarını seyredip, Kara-Su'nun kenarına indik. İkindiye yakın, Halife'nin küçük kardeşi Thir Teberî, Sultan İbrahim'in cesedini kalabalık ölülerin içerisinden tanıyıp, başını kesip getirdi. O gün hemen, Humayun Mirza, Hoca Kelm, Muhammedî, Şah Mansur Barlas, Yunus Ali, Abdullah ve Veli Hzin'i, yüksüz olarak, süratle yürüyüp, Agra'yı ele geçirerek, hazineleri zapt etmek için, tâyin ettik. Mehdi Hoca, Muhammed Sultan Mirza, Âdil Sultan, Sultan Cüneyd Barlas ve Kutluk-Kadem'i de, yüksüz hlde, süratle hareket edip, Delhi kurganına girerek, hazineleri muhafaza etmek için, tâyin

ettik.”

Babur, bu büyük zafer üzerine Delhi’ye girdi. Az sonra Lodi Devlet’ne son verdi. Ülke kapılarını açan, yeni bir devletin artık burada meydana gelmesini sağlayan Panipat Savaşı’nı takip eden günlerde, Bâbürlü Devleti resmen kurulmuş oluyordu.

■ Babur Hindistan Padişâhı

Babur’un Hindistan hakimiyeti 1526-1530 yılları arasındadır. Kısa zamanda, beylerinin ve özellikle oğlu Humâyun’un gayretleri ile başarılar zinciri devam etmiştir. Savaş sonrası İbrahim’in karargâhından geçerek Ganj Nehri kenarına indi. Delhi’deki hazineler ele geçirildikten sonra, Aybeg’e, İltutmuş’a, Balaban’a, Firûz’a, Âlâ ed-Din’e, Tuğlukşâhlara, Seyyidîlere, ve Lodi’lere başkentlik etmiş olan şehrin güzel yerleri gezildi. Niz’am ed-Din Evliyâ’nın, onun ayak ucunda yatan mesneviler sultanı Emir Sultan Dihlevi’nin kabirleri de bu arada gezilmiştir.

Delhi Şıkdarlığına Veli Kızıl, vilayet divanına da Dost tayin edildi. Cuma namazında hutbe Babur adına okundu.

Babur, kısa ikâmet sonrası, Humâyun’un ele geçirdiği Agra’ya hareket etti. İbrahim, Lodi’nin annesine geçinebileceği kadar ihsanlarda bulundu. Lodi’lerin direnişlerinin kırılması amacıyla Humâyun ve kumandanlarını görevlendirdi. Senbel, Biyâne, Mivat, Dulpul, Güvaliyar, Rabiri, Kanauc’daki hanların dize getirilmesi için emirler verdi.

Bâbürlü kuvvetleri ve hanlarını asıl bezdiren mesele iklim şartları idi. Bunaltıcı sıcaklardan şikâyetler çoktu. Hoca Kela’nın yazdığı mısralar, Babur tarafından yerinde bulunmuştur. Ama yine de şu satırları yazmaktan kendini alıkoyamamıştır; “Allah bana Sind ve Hind’i bağışladı. Sıcak ve soğuktan şikâyet ediliyorsa Gazne vardır.”

Çitor Racası Sanga ile Kanva Savaşı Mart 1527’de yapıldı. Bu savaş sonunda Babur “gazi” unvanını aldı. 21 Mart 1527’de Lodi, emirleri karşı sindirme hareketine girişti. 21 Mart 1528’de Luknov ele geçirildi. 1529’da Gogra ile Ganj Nehirleri

arasındaki bölgeyi kendisine bağladı. Bedahşan'daki Vali Humâyun, Babur tarafından af edilerek Hindistan'a dönebildi. Kendisine Sambhal vâililiği verildi.

Ömrü zorluklarla, savaşlarla geçen, fizikî bakımdan da yıpranan Babur hastalandı. 26 Aralık 1530'da hayata veda etti. Ölmeden önce kızı Gülbeden'in hatıratında belirttiği gibi yerine Humâyun'un geçmesini istemişti. Bu nedenle, "Senelerden beri yüreğimde yer tutmuş bulunuyordu ki, padişâhlığımı Humâyun Mirzâ'ya vererek kendim de Zerefşan Bağ'ının bir köşesine çekileyim. Allah'ın keremi ile bütün arzularım tahakkuk etti ise de sıhhat zamanında işbu arzuma nail olamadım. Şimdi bu hastalık beni harap etti. Hepinize, Humâyun'u benim yerimde padişâh olarak tanımanızı vasiyet ediyorum. Devletin hayırhahlığında kusur etmeyeceksiniz ve hiçbir vakit sözünden çıkmayacaksınız..." denilmektedir.

Babur, kendi hatıratında da aynı vasiyeti şu şekilde anlatmaktadır "Devlet âyânı ve memleket erkânını çağırıp, biat ellerini, Humâyun'un ellerini verip, onu yerime veliahdliğe tâyin ettim. Hoca Halife Kanber Ali Bey, Terdi Bey, Hindu Bey ve bu kararda hazır bulunan diğer kimselerin hepsi kabul edip, bağlandılar."

Babur'un cesedi Temürlü yası ile Cemne'nin sol kıyısında ki Nûr-Efşan'da toprağa verildi. Vasiyeti üzerine de, altı ay sonra gömülü olduğu yerden çıkarılıp, yine törenle Kabil'e taşındı. Türbesi Cihângir zamanında yapıldı. Geçtiğimiz asırda da kendisine mânen büyük saygı duyan Afgan Emiri Abd er-Rahman tarafından tamir ettirilmiştir. Babur, büyük bir asker, devlet adamı ve edebiyatçı idi. Türklüğü ile her zaman gurur duymuştur. Hatıratında bu husûsları yeri geldikçe anlatmıştır. Biyâne emiri Nizâm Han'a gönderdiği ferman ve öğütlerinde, "Ey Biyâne emiri!. Türkler ile kavgaya girme, Türklerin çevikliği ve kahramanlığı malûmdur. Eğer çabuk gelmez ve öğüt dinlemez isen, malûm olanı beyâna ne lüzûm vardır" demekten kendisini alamaz.

Babur, kendi hatıralarını tarafsız bir şekilde yazmıştır.

Baburnâme veya Vekayi diye bilinmektedir. Bundan başka Arûz Risalesi, Mübeyyen, Risale-i Validiyye Tercümesi, Dîvân gibi eserleri yazmıştır. Kendi icadı olan Hatt-ı Baburi'si de önemlidir.

Babur, geride Humâyun, Askeri, Mirza Hindal ve Kâmrân gibi oğullar bırakmıştır. Kâmrân ile Humâyun Çağatayca kaleme aldıkları eserleri ile dikkati çekmektedirler. Kızları Gülrenk, Gülçehre ve Gülbeden Begimlerdir. Gülbeden de, Humâyun'un hayatı ve faaliyetlerini yazmış ve kadın müellif olarak zamanına damgasını vurmuştur.

1526-1530 yıllarına ait altın, gümüş ve bakır paraları ise müze koleksiyonlarında bulunmaktadır. Dört halife, Hazret-i Muhammed, Allah ibareleri göze çarpmaktadır. "Es-Sultan el-Âzâm Hakan el- Mükerrer", "Zahir ed-Dîn Muhammed Babur Padişah Gâzi", "Padişâh Muhammed Zâhir ed-Dîn Babur" gibi, Babur'un sosyal ve idâri mevkiini aksettiren paralara da rastlanmaktadır. Babur, Batı dünyasında kişiliği bakımından her zaman ilgi çekmiştir. S.Lane-Poole, W.Erskine, S.M.Edwards ve F.Grenard yazdıkları biyografi ve araştırmalar ile Babur'un tarihî önemine temas etmişlerdir.

■ Nâsır Ed-dîn Humâyun (6 Mart 1508/26-28 Ocak 1556)

Bâbürlü Devleti'nin ikinci hükümdarıdır. Babası Gâzi Zâhir ed-Dîn Babur'dur. Diğer kardeşleri Kâmrân Mirza, Askeri Mirza ve Hindal'dır. Kâbil'de 4 Zilkade 913/6 Mart 1508'de doğmuştur. Annesi, âsil bir aileden olan Mâhim Begüm'dür. Vekâyî'de, Humâyun'un doğumu ve isimlendirilmesi hakkında "Güneş hût burcunda iken Kâbil erkinde Hümâyun dünyaya geldi. Doğum tarihini şâir Mevlânâ Seydî, Sultan Humâyun Han şeklinde tesbit etti. Üç-dört gün sonra Humâyun adı verildi" denilmektedir. Çocukluğu, Babur'un vekâyinâmede anlattığı hâdiseler içinde geçmiştir. Kâbil'in Cengizlilerden ve Argunlardan alınmasından sonra babası tarafından buraya vâli tâyin edildi. O zamanlar herkesin ele geçirmeği istediği Bedahşân da Bâbürlülerin tasarrufuna girince, Humâyun'a verildi.

Gâzi Zâhir ed-Dîn Babur, Afganistan'ın ilhakından sonra geçidleri aşarak Pencâb'a girdi. 26 Şubat 1526'da babası ile birlikte Hindistan'daki fetihlere katılarak, Hisar Firûze üzerine yürüdü. Bu ilk zafer, ilerisi için hayırlı fal sayıldı. Babur, maiyetine ganimet dağıtırken bir kürur ak akçayı da oğlu Humâyûn'a tahsis etmiştir. Hisar Firûze daha sonraları Atalık Bayram Han ile oğlu Ekber'e verilecektir. 21 Mayıs 1526'da Hindistan'ın kaderini teşkil eden Panipat Meydan Savaşı yapıldı. Humâyûn bu savaşta fevkâlâde başarılar gösterdi.

Lodi ordusunun dağılmasında kumanda ettiği kuvvetler önemli rol oynadı. Bu meydan savaşında Lodi Sultanı İbrahim hezimet sonunda ölmüştü. Afgan kuvvetleri süratle Delhi gerisine doğru çekildi. Babur, düşmanın takibi işini Humâyûn'a verdi. Agra şehri ve kalesi de bu öncüler tarafından ele geçirildi. Onsekiz yaşlarında olan Humâyûn, Lodi devlet hazinesine de el koymuştu. Nitekim Babur, Agra Kalesi'ne geldiğinde, ganimet taksimi yaparken, Kâmrân Mirza'ya on yedi lak, Humâyûn'a ise yetmiş lak altın vermişti. Bundan, Humâyûn'un babası nezdinde daha itibarlı olduğu anlaşılmaktadır. Agra hazinesinin dillere destan değerli bir elması da daha sonraları I. Tahmasb'a hediye edilecektir. Humâyûn, Afganlıların Ganj boylarındaki zengin kasaba ve şehirlerini istilâ ile onları tenkil etti. Ocak 1527'de, Agra'ya döndü. Bu esnada Racput Racası Rana Sanga Bâbürlülere karşı çıktı. Humâyûn, Kanvâ'da Hindular ile karşılaşarak onları mağlup etti. Panipat'dan sonra en kanlı vuruşma burada cereyan etmiş ve Humâyûn'un kumanda ettiği sağ kanat zaferin kazanılmasında rol oynamıştı. Hindistan işlerinin yoluna sokulmasından sonra Babur, oğlunu Afganistan'a gönderdi. Humâyûn, Bedahşân havâlisine avdet ettikten sonra, Türkistan işlerini de halletmekle görevlendirilmiştir. Humâyûn, Özbek tehlikesine karşı devletin kuzey sınırlarını da korumakla yükümlü idi. 1529 yılına kadar Özbekler ile küçük çapta mücâdeleler olmuş ise de kalıcı sulh bu yılın sonlarına doğru temin edilebilmişti. Aynı yıl Babur, oğlunu Hindistan'a çağırdı. Humâyûn, Sambhal Kalesi'nde iken ağır bir şekilde rahatsızlandı. Babur, maiyetindeki en iyi

hekimleri onun iyileştirilmesine memur etti. Aksilikler bir türlü sarayı terk etmedi. Bu defa Babur rahatsızlandı. Hindistan fatihi ve yeni bir devletin temellerini atan Babur, gün geçtikçe ağırlaştı. Bir ara maiyetini huzuruna kabul ile Humâyun'u veliahd ilân ettiğini bildirdi. Bu tercihinde, iyi muhakeme, himmet, vilâyet ele geçirmiş olması, iyi yönetim göstermesi, ülkeyi imar etmesi, halkının saadetini düşünmesi ve her şeyden evvel askeri tarafından sevilmesi, âdaletli olması rol oynamıştı. Gerçekten de Humâyun hem şehzâdeliği ve hem de hükümdarlığı sırasında bu güzel hasletlere sahip olmuştur. Babur, 26 Aralık 1530'da vefat etti. Cenazesi toprağa verildikten üç gün sonra Humâyun, Bâbürlü tahtına oturdu. Kendi adına hutbe okutturdu ve sikke kestirdi. Bu yıla ait altın, gümüş ve bakır sikkeler günümüze kadar ulaşabilmiş ve kataloglarda yerini almıştır. Humâyun, Bâbürlülerin ikinci hükümdarıdır. Cennet Aşiyânı, Nâsır ed-Dîn unvanları ile anılmıştır. Bazı sikkelerde "Nâsır ed-Dîn Muhammed Humâyun" ibaresine de rastlanmaktadır.

Babur'un ölümü ile Humâyun bazı tehlikeler ile karşı karşıya kaldı. Mahmud Lodi isimli taht iddiacısı Afganlıların da önemli ölçüde yardımını alarak ortaya çıktı. Bâbürlülerin zayıf kaldıkları sınır bölgelerinde sık sık ihlâl edici hareketlerde bulundu. Humâyun, Gucerat ve Bengâle'deki sultanların da kendi aleyhinde bulunduğunu biliyordu. Hemen harekete geçerek Cavnpur Kalesi'ni ele geçirdi. Bu sırada Guceratlı Bahadur Han ile Bengâleli Nusret Şah'ın gizli ittifak yaptıklarını gördü. Bu kritik durumda yapılacak ilk iş tehlike arz eden Mahmud Lodi'nin üzerine yürümektir. Bâbürlü kuvvetleri Devre denilen yerde Lodi'yi hezimete uğrattı. Humâyun, muzafferiyetten cesaret alarak Cavnpur Kalesi üzerine yürüdü ve burasını kolayca ele geçirdi.

1532'de Şîr Han, Bâbürlülere düşmanca hareket etti. Çunar meselesi yüzünden bu Afganlı ile anlaşma temin edilemedi. Çunar sıkı bir muhasaraya alındı. Ancak bu esnada Gucerat ordusunun Bâbürlü arazisini istilâ ettiği duyuldu. Humâyun, Çunar muhasarasını terk zorunda kaldı. Ordunun yöreden ayrılması üzerine Şîr Han rahatladı. Halk onu millî bir

kahraman gibi görmeye başladı. Çok sayıda Afganlı da bu arada kendisine iltihak etti.

Humâyun, Mandasor Kalesi önlerine geldi. 24 Nisan 1535'de Guceratlılar ile savaş yapıldı. Sultan Bahâdur, yenilerek ülkesine doğru firar etti. Gucerat Yarımadası'nda Bâbürlü askerlerine karşı duracak kuvvet yoktu. Sultan Bahadur'un da nerede olduğu bilinemiyordu. Humâyun, bölgeden ayrılmadan önce kardeşi Mirzâ Askeri'yi vâli olarak bıraktı.

Gucerat'dan sonra Malva ve Handeş'in de itaat altına alınması Humâyun için hiç de zor olmamıştı. O böylece ikbalinin en yüksek zirvesine ulaşmıştı. Ancak, gelecekte devleti ve şahsını üzecek olan bazı hâdiseler meydana gelmek üzere idi. Hindal Mirzâ, Askeri ve Kâmrân, sükûnetin sağlanmak üzere olduğu bir sırada taht mücâdelesini başlattılar. Ebû'l-Nâsr Hindal Mirzâ, 1519'da doğmuştu. Annesi Dildâr Begüm idi. Delhi'ye giderek bu kaleyi ele geçirdi ve sultanlığını ilân etti. Kâbil'deki Kâmrân Mirzâ da bu hareketi hazmedemeyerek, Delhi üzerine yürüdü. İlk fırtınanın atlatılmasından sonra Humâyun, Çavsa/Çausa'da Afganlıları karşıladı. Şîr Han, bir gece baskını ile 27 Haziran 1539'da Bâbürlü ordusuna büyük darbe vurdu. Humâyun, hayatının ilk ciddi mağlubiyetini bu hadise ile tatmış oldu. Kendisi güçlkle Agra Kalesi'ne sığınabildi. Fakat, Afgan kuvvetlerinin yaklaşması üzerine burayı da terk ile batıya çekildi.

Bâbürlüler bir anda siyasî bakımdan yok olma tehlikesi ile karşı karşıya idi. Kısa zamanda, Kuzey Hindistan, Sûri Devleti'nin eline geçti. Bu hanedanın kurucusu, Hasan isimli at yetiştiricisinin oğlu olan Şîr Şâh idi. "el-Âdil" unvanı ile Sûri tahtına oturmuş ve talihinin de yardımı ile büyük bir siyasî unsuru kısa zamanda yok etmek üzere idi. 17 Mayıs 1540'da, Kanauc'da ikinci savaşı da kaybeden Humâyun, güçlkle Lâhor Kalesi'ne sığınabildi.

Humâyun, 1540-1555 arasında, Hindistan hakimiyetini kaybetti. Babası Babur gibi kazaklık hayatına başladı. Elim vaziyete rağmen kardeşleri de kendisine yardımcı olmadılar.

Humâyun, Çağataylı beyler ile bir toplantı yaptı. Sûriler de bu sırada Ravi Nehri'ni geçmişlerdi. Kâmrân ve Askeri Mirzâlar

da Kâbil yolunu kapatmışlardı. Bu durumda tek bir sığınma yeri kalmıştı. O da İndus'un veya Pencâb'ın aşağı bölgesi Sind idi. Mecburen Sind'e doğru inildi. Bhakkar'daki Argunlu sultanı Hüseyin de Humâyun'u ülkesine kabul etmedi. Onu bir müddet oyaladı. Kâmrân Mirzâ ve Şîr Han'dan çekindiği için olumlu-olumsuz cevap vermedi. Humâyun, ona bir elci daha göndererek, gayesinin Gucerat'a geçmek olduğunu bildirdiği halde yine de reddedildi. Bunun üzerine Bhakkar istilâ edildi. 15 Ekim 1542'de hayırlı bir rüyâ sonrası Ekber dünyaya geldi.

Humâyun, Sind'de fazla kalmadı. Hâmide Banu ile İran'a doğru gitti. Safevî Şâhı Tahmasb tarafından hüsn ü kabul gördü. Şâh ve oğulları Sam, Alkas ve Behram tarafından istikbâl edildiler. Humâyun, Herat, Meşhed, Nişapur ve Sebzvar'ı ziyâret etti. Ağustos 1544'de Kazvin'de şâhın yazlık sarayında Bâbürlü-Safevi görüşmeleri yapıldı. Daha sonra Tebriz ve Erdebil'e de giden Humâyun, ziyaret sonrası Meşhed'e döndü. Safevilerden arzu ettiği yardımı alarak, Kâbil taraflarına hareket etti. Bedâhşân'a da kavuştuktan sonra, Kâmrân ve Hindal Mirzâ meselelerini neticelendirdi. 1554'de, Afganistan, tamamen sükûnete kavuşturulmuştu. Humâyun'un asıl maksadı baba mirası Hindistan'ı ele geçirebilmektir. Pencâb ve Agra'dan ulaşan haberlere göre Sûri tahtı fetret içinde idi. Şîr Şâh'ın ölümünden sonra, varisleri arasında niza mevcûd idi. Humâyun bu uygun fırsatı değerlendirecek Pencâb'a girdi ve Şubat 1555'de Lâhor'u ele geçirdi. İskender isimli Sûrili, Sirhind'de mağlub edildi. 22 Haziran 1555'de, Afganlılara büyük bir darbe indirildi. Delhi, 23 Temmuz 1555'de kapılarını Bâbürlü kuvvetlerine açmak zorunda kaldı.

Böylece, Humâyun ikinci defa Delhi tahtına oturdu. Osmanlı denizcilerinden Seydî Ali Reis Gucerat ve Sind yolu ile Delhi'ye gelmiş ve Humâyun tarafından huzura kabul edilmişti. Siyâsi ve edebî konuların görüşüldüğü sohbetlerde, Humâyun, Seydi Ali Reis'e izzet ü ikramda bulunmuş ve bir müddet sonra da Delhi'den ayrılmalarına izin vermişti.

Humâyun, 20 Ocak 1556'da, kütüphânesinde çalışır iken kaza geçirdi. 26-27 Ocak günü de hayata veda etti.

Humâyun'dan sonra tahta Ekber, Celâl ed-Dîn unvanı ile tahta

çıktı. Atalığı Bayram Han sükûnetin iâdesinde çok emek sarf etmiş ve Bâbürlülerin taht kavgasına maruz kalmasını önleyebilmiştir.

Humâyun, Delhi'de toprağa verildi. Dul eşi onun için bugün dahi mimarî bir şâheser olan türbesini inşâ ettirdi.

Humâyun da edebiyat ile ilgilenmiş ve şiir yazmıştır. Bunlar bir Dîvân'da toplanmıştır. Hükümdarın kızkardeşi Gülbeden de kendi devri için son derece önemli olan Humâyunnâme'yi telif etmiştir. Teyze çocuğu Mirzâ Muhammed Haydan Duğlat da "Târih-i Reşîdî" yi yazmıştır. Handmîr ve İbrikçi Cevher de bu devrin tarihçilerindendir. Her ikisi de Humâyun'un himâyesini görmüşlerdir. Bayezid Bayat'da hem Babur ve hem de Humâyun devrinin tarihçisidir. Kanûn-ı Humâyûn, Tezkiret el- Vakıcat ve Tarih-i Humâyun/Hâtırat en az Humâyunnâme kadar öneme haiz eserlerdir.

(devami var)... Taryhy makalalar